

روایت ایتهوتر

دست‌نویس نویافته کتاب‌خانه ملی و چاپ ماریو ویتالونه

حمیدرضا دالوند*

چکیده

روایت ایتهوتر واپسین روایت ایرانی است که زرتشتیان ایران در سده ۱۲ی، در پاسخ به هفتاد و هشت پرسش فقهی پارسیان، روانه هند ساختند. در ۱۹۹۶م، ماریو ویتالونه این روایت را بر اساس سه دست‌نویس در ناپل ایتالیا منتشر کرد. به‌تازگی دست‌نویس کهن‌تری، مورخ ۱۱۵۲ی، در کتاب‌خانه ملی جمهوری اسلامی ایران فهرست شد که معرفی و سنجش آن دست‌نویس با متن چاپ ویتالونه و تصحیح مجدد چاپ مذکور موضوع این مقاله است.

کلیدواژه‌ها: روایات زرتشتی، روایت ایتهوتر، نسخه‌های خطی، کتاب‌خانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ماریو ویتالونه.

۱. مقدمه

در ادبیات فارسی زرتشتی رایج میان زرتشتیان هند و ایران، «روایت» و جمع آن «روایات» به پاسخ‌هایی گفته می‌شود که دستوران ایران به پرسش‌های فقهی جامعه پارسیان هند طی سده‌های ۹-۱۲ی داده‌اند. از این رو، بیش‌تر به مفهوم «استفتاء» و فتوا خواستن از مراجع دینی در فرهنگ شیعی نزدیک‌تر است تا «روایت» در فرهنگ اسلامی.

پارسیان ساکن در شهرهای نوسازی، بروچ، کمبایت، سورت و انکلیسر، به‌ویژه دستوران و بزرگان یک یا چند شهر، به ضرورت مسائل و مشکلات دینی پیش‌آمده، پرسش‌هایی

* عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پژوهشکده زبان‌شناسی zurvandang@yahoo.de

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۲/۴، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۳/۳۰

طرح می‌کردند و به قاصد و گاه قاصدانی می‌دادند تا به ایران آورده و از بزرگان و دستوران دینی ایران پاسخ آن‌ها را گرفته به هند باز برند. این نامه‌ها به نام قاصد و پیام‌آور، مانند «روایت نریمان هوشنگ»، یا به نام فرستنده پرسش‌ها، مانند «روایت برزو کامدین» و «مکتوب مانک چنگا»، و گاه بر اساس محتوای آن‌ها، مانند «روایت ایتهوتر یا هفتاد و هشت پرسش»، خوانده شده‌اند.

۲. روایت ایتهوتر

ایتهوتر واژه‌ای گجراتی به معنی «هفتاد و هشت» است. این روایت، به خلاف روایات پیشین که نام خود را از آورنده پیام یا گیرنده آن می‌گرفتند، نامش را از تعداد پرسش‌های مندرج در آن می‌گیرد. پس روایت ایتهوتر یعنی روایتی که دارای هفتاد و هشت پرسش و پاسخ است. تاریخ نگارش آن روز خرداد امشاسفند آبان ماه قدیمی سال ۱۱۴۲ی موافق با ۲۵ محرم سنه ۱۱۸۷ق مرادف ۷ نسیان ماه رومی سال ۲۰۸۴ اسکندری و ۲۹ فروردین ماه جلالی سال ۶۹۵ ملکشاهی است (نسخه خطی ش ۱۷۶۴۶-۵ کتابخانه ملی ایران، ص ۶۲ الف؛ Vitalone, 1996: 116). روایت ایتهوتر از آن فرقه طرف‌دار تقویم قدیمی یا ایرانی است. این گروه، که بیش‌تر در سورت و بهروج متمرکز بود، به تدریج در آغاز سده هجدهم میلادی، زمانی که جامعه پارسی هند در پرتو مناسبات با اروپاییان پیش‌رفت‌های اقتصادی و اجتماعی خود را آغاز کرده بود، پدید آمد. علت پیدایش آن آگاهی دستوران ایران از یک ماه اختلاف در گاه‌شماری زرتشتیان ایران و هند بود. ایرانیان، پس از فروپاشی ساسانی و مرگ یزدگرد، کیسه نگرفته بودند ولی پارسیان هند یک بار کیسه گرفته بودند و، به همین سبب، چنین اختلافی پیش آمده بود. جاماسپ ولایتی، که در ۱۰۹۰ی به هند رفت، کوشید با تربیت شاگردانی موضوع و اهمیت این اختلاف تقویمی را در میان آنان رواج بخشد. در نتیجه این کوشش‌ها، پیروان تقویم ایرانی، که به قدیمی معروف شدند، شکل گرفتند و، در برابر پیروان تقویم شاهنشاهی یا رسمی، که در میان جامعه پارسی معمول بود، صف‌آرایی کردند (برای آگاهی از چند و چون این صف‌آرایی‌ها و ورود منجمان مسلمان به اختلافات یادشده ← دالوند، ۱۳۹۱: ۲۵۰-۲۵۱؛ Vitalone, 1996: 11-16). گروه پیرو فرقه قدیمی نه تنها در تقویم که در امور فقهی و اعمال دینی و زمان انجام آن‌ها از ایرانیان پیروی کردند و حتی کوشیدند تا تشکیلات و نهادهای دینی، چون آتش وره‌رام، را جداگانه برپا سازند. در نتیجه اختلاف پیش‌آمده در جامعه پارسی، طرف‌داران تقویم قدیمی ملا کاوس و

پسرش پشتون را، که بعدها به ملا فیروز شهرت یافت، مقارن حکومت زندیه برای کسب آگاهی راهی ایران کردند. روایت ایتھوتر از دستاوردهای سفر ملا کاوس و پسرش فیروز به ایران است و باید آن دو را آورنده این روایت دانست (Hodivala, 1920: 342; Vitalone, 1996: 9-16, 116؛ شهردان، ۱۳۶۳: ۵۳۰-۵۳۹).

گیرندگان روایت دستوران و بهدینان پیرو تقویم قدیم، یا متوطنان بندر سورت و بهروچ، داراب سهراب و کاوس منجم، ولد دستور فریدون، و دیگران هستند (Vitalone, 1996: 42-43, 117) و هجده تن از دستوران و بهدینان یزد و کرمان از جمله دستور دستوران مرزبان دستور هوشنگ آن را مهر امضا کرده‌اند (نسخه ش ۱۷۶۴۶-۵ کتابخانه ملی ایران، ص ۶۴ الف).

موضوع هفتاد و هشت پرسش و پاسخ روایت ایتھوتر به شرح زیر است: ۱. آتش ورهرام نشانند؛ ۲. ورس نو ساختن، ۳. نسا سالار، ۴. حکم دستور کچرفنار و بدگفتار، ۵. برش نوم، ۶. موبدی که جددیو داد نخوانده می‌تواند راسفی جددیو داد کند، ۷. نوزود کردن موبدزادگان، ۸. برش نوم زنان دستوران و موبدان، ۹. ودیران شدن کودکان، ۱۰. نکاح بستن، ۱۱. برش نوم نه شوه، ۱۲. دست و رو شستن موبدان ارویسگاه، ۱۳. غلامان و کنیزان جد دین که به دین بهی در می‌آیند، ۱۴. درون سی و سه روزه، ۱۵. برش نوم به نیت مردگان گرفتن، ۱۶. برش نوم گاه، ۱۷ و ۱۸. یشت و درون و دیگر اعمال لازم برای درگذشتگان، ۱۹. در وظایف و مقررات موبدان به هنگام یزشن، ۲۰. حکم به دست گرفتن اشیایی از اعضای بدن خرفستران در هنگام خواندن زند و اوستا، ۲۱. جامه اشوداد در سه شبه درگذشتگان، ۲۲. زمان خواندن ماه نیایش، ۲۳. دشتان، ۲۴. احکام خوردن ماهی، ۲۵. حکم موبدی که بر کشتی دروندان سوار شود، ۲۶. پاک بودن یا نبودن بالش چرمی که موبدان در برش نوم استفاده می‌کنند، ۲۷. جامه اشوداد درگذشتگان، ۲۸. امانت سپاری درگذشتگان، ۲۹. مرگ بهدین در سفر، ۳۰. حقیقت و رآدران گرفتن، ۳۱. پای برهنه رفتن موبدان بر زمین کچ، ۳۲. حکم موی و ریش دستوران و موبدان و بهدینان و اندازه آن، ۳۳. یشت گاهان، ۳۴. دست‌مزد یزشن، ۳۵. پادیاب کردن، ۳۶. خشنومن گهنبار، ۳۷. آیا خرگوش گوسفند است یا نه، ۳۸. خوردن آب چاه خانگی برای دستوران و موبدان روا است یا نه، ۳۹. حکم یاد دادن خط پهلوی به بهدینان، ۴۰. برش نوم موبدان، ۴۱. برش نوم نه شوه زنان، ۴۲. در باب احتلام، ۴۳. نزدیکی با زنان، ۴۴. بوشاسف شدن موبدان، ۴۵. حکم درون از دست زنان برش نوم نه شبه نگرفته، ۴۶. نیرنگ برش نوم نه شبه، ۴۷. پختن درون، ۴۸. یزشن سروش،

۴۹. خوان درون و درندگان یشتن به صورت دسته‌جمعی، ۵۰. خرید غلامان هندی دارای داغ، ۵۱. برش‌نوم، ۵۲. برش‌نوم شستن موبدان، ۵۳. جامه نو به نسا سالار دادن، ۵۴. کفن و غسل درگذشتگان، ۵۵. امانت‌سپاری درگذشتگان، ۵۶. سی‌روزه و سرسال درگذشتگان، ۵۷. مراتب و طبقات موبدی، ۵۸ و ۵۹. قضای یشتن سروش و جامه اشوداد فرد درگذشته، ۶۰. برش‌نوم موبدان، ۶۱. وظایف موبدان ارویسگاه، ۶۲. نوزود شدن موبدزادگان، ۶۳. جشن دی ماه قدیمی، ۶۴. در باب قی کردن، ۶۵. آداب اعمال دینی به روزگار پوریودکیشی، ۶۶. هزینه‌های ازدواج، ۶۷. غسل موبدانی که به جای درگذشتگان یشت گاهان کنند، ۶۸. برش‌نوم نه‌شبه زن باردار، ۶۹. اعمال حالت نزع و جان سپردن، ۷۰. برش‌نوم، ۷۱. غسل با آب سرد یا گرم، ۷۲. ازدواج و نامزدی، ۷۳. برخورد بهدین با نسای سک، ۷۴. حلال کردن گوسفندان برای استفاده در مراسم شادی و جشن، ۷۵. کفن کردن زنان به وسیله زنان، ۷۶. برش‌نوم زنان به وسیله زنان، ۷۷. نخوردن گوشت توسط کسانی که فردی از نزدیکان آن‌ها درگذشته باشد، ۷۸. برش‌نوم (مقایسه کنید با: Vitalone, 1996: 16-20).

از روایت ایتھوتر نسخه‌های زیر در کتاب‌خانه‌های مختلف ثبت شده‌اند: قدیمی‌ترین نسخه آن دست‌نویسی فهرست‌نشده به ش ۱۷۶۱-۵ در کتاب‌خانه ملی ایران است. هم‌چنین ویتالونه از نسخه‌ای متأخر در کتاب‌خانه‌ای شخصی در تهران یاد می‌کند که مورخ ۱۲۸۳ی است (Vitalone, 1996: p.21, no.20).

در کتاب‌خانه مؤسسه کاما، دو نسخه وجود دارد: یکی به ش R.57. کتابت اسفندیار راتان جی شاه بن مینو شاه، در ۶ آذر سال ۱۱۶۷ قدیمی در ۴۷ برگ (Dhabhar, 1923b: 148) و دیگری به ش R.303. متن فارسی به ترجمه گجراتی، نسخه‌ای بی‌تاریخ ولی کاتب تأکید می‌کند از روی اصل نوشته شده است (Vitalone, 1996: 22). ویتالونه بر پایه دو نسخه یادشده در کتاب‌خانه مؤسسه کاما و نیز مراجعه به نسخه متأخر تهران متن خود را فراهم آورده است (ibid: 21). در کتاب‌خانه دانشگاه بمبئی دو نسخه وجود دارد یکی به ش LIII(BUL)2، برگ ۵۶-۱۱۲، مورخ روز مینو بهمن ماه سال ۱۱۶۳ی و دیگری به ش LII(BUL)، برگ‌های ۱-۱۰۵ که فقط تاریخ نگارش نسخه اصلی ایران را دارد و به درستی مشخص نیست همان نسخه اصلی ایران است یا بعدها کتابت شده است؛ از این رو، آن را نسخه‌ای بی‌تاریخ باید به شمار آورد (Sarfaraz, 1935: 329-330, 332). کاتراک نیز سه نسخه از آن را فهرست کرده است: نسخه ش ۱۳۷ از مجموعه نوشیروان دستور کیخسرو در بندر سورت، در ۵۴ برگ مورخ ۱۲۶۷/۳/۲۱ی؛ نسخه ش 18(a)، متعلق به

کتابخانه موبد پیروج شاه فرام جی پودی در ناپورا بندر سورت در ۳۵ برگ؛ نسخه‌ای بی تاریخ که فقط تاریخ نگارش ایران را دارد، به کتابت دستور مرزبان و بهدین بهرام ملا اردشیر که از این حیث همانند نسخه‌ش (LII(BUL) کتابخانه دانشگاه بمبئی است؛ و نیز نسخه‌ای دیگر به ش 98(a) در کتابخانه دوسابهای هورمُس جی دالا در شهر سورت (Katrak, 1941: 5, 25, 34).

افزون بر روایت یادشده و نیز دست‌نویس‌های مختلف آن، ملا فیروز، که خود از آوردگان روایت ایتھوتر می‌باشد، آن را به نظم آورده است. روایت ایتھوتر به شعر فارسی در ۱۵۵ ای سروده شده است و از آن دو نسخه موجود است: یکی نسخه‌ش 422 فهرست کاتراک متعلق به کتابخانه هیرید بهمن جی اسفندیار جی فرام جی ریدی در رستم پورای بندر سورت که نسخه‌ای قدیمی و شاید نسخه اصلی باشد، زیرا ۶ سال پس از آمدن این روایت به هند سروده شده است (ibid: 108)؛ و دیگری نسخه‌ش II 102(287) کتابخانه ملا فیروز، برگ‌های ۳۹-۱۰۶، زیر نام «۷۸ پرسش و پاسخ» که همراه با سرگذشت نامه منظوم ملا فیروز در کتابی به نام دین خرد جمع شده‌اند (Dhabhar, 1923a: 65-66). روایت ایتھوتر به گجراتی نیز ترجمه شده است که در ۱۸۴۶ در بمبئی انتشار یافت و ماریو ویتالونه متن فارسی آن روایت را تصحیح و در سال ۱۹۹۶ در ناپل ایتالیا منتشر کرد.

۳. چاپ ماریو ویتالونه

ماریو ویتالونه در ۱۹۸۷م، با چاپ رساله‌ای در موضوع «روایات فارسی زرتشتی» و ارائه شناخت نامه‌ای از هر روایت و نسخه‌های خطی آن، کار در این زمینه را آغاز کرد (Vitalone, 1987) و، یک دهه بعد، در سال ۱۹۹۶ رساله دکتری خود را، که در ۱۹۹۱ از آن دفاع کرده بود، با عنوان *روایت فارسی ایتھوتر، آیین‌های زرتشتی در سده هجدهم* در شمار انتشارات مؤسسه شرق‌شناسی دانشگاه ناپل منتشر ساخت (Vitalone, 1996). کتاب در ۳۰۱ صفحه تدوین شده است و دارای پیش‌گفتار، مقدمه‌ای مفصل در شناخت پیشینه روایت، مضمون و نسخه‌های آن، اختصارات، کتاب‌نامه، متن فارسی، ترجمه انگلیسی، شرح و تفسیر متن و یادداشت‌های آن، و واژه‌نامه‌ای از اصطلاحات و مفاهیم تخصصی است. حلقه ایران‌شناسان ایتالیایی، از جمله نیولی (Gherardo Gnoli)، روسی (Adriano Rossi)، و زیپولی (Riccardo Zipoli) در این امر وی را یاری کرده‌اند و کینی (Marina Chellini) متن را به انگلیسی درآورده است (Vitalone, 1996: 6).

ویتالونه در مقدمه اثر، درباره پیشینه روایت ایتهوتر، اختلافات تقویمی و سفر ملا کاوس جلال و پسرش ملا فیروز به ایران بحث کرده است (ibid: 9-16) ولی اشاره‌ای به صورت منظوم این روایت نکرده است. در بحث نسخه‌ها نیز مصحح محترم فقط سه دست‌نویس را معرفی کرده و تلاش بیش‌تری برای یافتن و معرفی دست‌نوشته‌های دیگر به خرج نداده است.

به هر روی، ویتالونه متن را بر اساس دو دست‌نویس در کتاب‌خانه مؤسسه کاما و یک نسخه متأخر در ایران تصحیح کرده است: یکی دست‌نویس R.57، که در ۱۱۶۷ی یعنی ۱۷ سال پس از رسیدن اصل دست‌نویس به هند کتابت شده و کاتب آن اسفندیار ولد رتن جی شاه بن مینو شاه است؛ و دیگری R.303، نسخه‌ای قدیمی ولی بی‌تاریخ که کاتب مدعی است از روی متن اصلی کتابت کرده است (ibid: 21-22). نسخه سوم دست‌نویسی جدید از آن یک کتاب‌خانه شخصی در تهران بوده است که در ۶۲ برگ و به خط نستعلیق نگارش یافته است اما، به لحاظ صحت و اعتماد، ارزش چندانی ندارد (ibid: 21, no.20).

۴. دست‌نویس کتاب‌خانه ملی ایران

این دست‌نویس به روز خورشید ماه دی سال ۱۱۵۱ی به خط موبد هورمزديار ولد موبد جاماسپ خورشید هوشنگ در شهر سورت نگارش یافته است (برگ ۶۳ ب)؛ یعنی ۹ سال پس از نگارش نسخه اولیه در ایران و ۲ سال پس از رسیدن روایت به هند. این دست‌نویس کتابچه‌ای به خط نستعلیق خوش، ۶۶ برگ، ۱۳ س، در ابعاد ۱۳×۱۳ سانتی‌متر و بدون جلد است. نام امضاکنندگان روایت به فارسی و پهلوی آمده و جای مهر آن‌ها را کاتب نقش کرده است. این نسخه از جمله دست‌نویس‌های مجموعه معروف حسین نوازی کتابدار «کتاب‌خانه سلطنتی پهلوی» است که، پیش از انقلاب اسلامی از هند خریداری شد و پس از انقلاب به کتاب‌خانه ملی انتقال یافت.

در حال حاضر، یکی از نزدیک‌ترین متن‌ها به اصل روایت همین نسخه نویافته‌ش ۱۷۶۴۶-۵ کتاب‌خانه ملی است که البته تاکنون مورد توجه ایران‌شناسان قرار نگرفته است. بدیهی است هرگونه تصحیح و چاپ روایت ایتهوتر بدون مراجعه به این نسخه از روایی و اعتبار لازم برخوردار نخواهد بود. از این رو است که، در این گفتار، متن آن با متن چاپ ۱۹۹۶م ویتالونه سنجیده شد و اختلافات این دو در زیر خواهد آمد.

۵. تطبیق دست‌نویس کتاب‌خانه ملی ایران و چاپ ماریو ویتالونه

۱.۵ شیوه تطبیق و نشانه‌ها

در این تطبیق، اساس کار متن چاپ‌شده ویتالونه است و شماره صفحه‌ها و سطرها بدان برمی‌گردد. نخست واژه یا عبارت متن چاپی می‌آید و پس از نشانه «/»، صورت همان واژه یا عبارت در دست‌نویس یادشده آمده است. از آن‌جا که بسیاری از اختلافات مربوط به حروف اضافه، عطف و موصولات یا بودن یا نبودن واژه یا عبارتی در متن است، ناگزیر، برای درک موقعیت این گونه موارد، واژگان پس یا پیش آن‌ها هم آورده شده است؛ مثلاً: «س ۲۶: و. و امید/ م. امید» نشان می‌دهد که، در این سطر، حرف «و» پیش از واژه «امید» در دست‌نویس نیامده است. حال ممکن است در همین سطر چند «و» دیگر باشد که محل اختلاف نیست. در مواردی که واژه معین، مشخص و منحصر به فرد بوده است و در متن دست‌نویس نیامده است، از «ندارد» استفاده شده است. نمونه برجسته این مورد موصول «آن‌که» و «این‌که» است که به طور معمول پس از عنوان پرسش یا پاسخ در متن چاپی آمده است ولی در دست‌نویس ما دیده نمی‌شود و گویا افزوده بعدی باشد: «س ۲: و. آن‌که/ م. ندارد».

ص = شماره صفحه در متن ویتالونه، س = شماره سطر در صفحه چاپ ویتالونه، و. = صورت پذیرفته‌شده در متن ویتالونه، م. = صورت موجود در دست‌نویس ش ۱۷۶۴۶-۵ کتاب‌خانه ملی.

۲.۵ موارد اختلاف

ص ۴۱: س ۷: و. پذیرفت/ م. پذیرفت؛ س ۹: و. زراتشت/ م. زرتشت؛ س ۱۰: و. چو/ م. چون؛ س ۱۴: و. هند/ م. دین؛ س ۱۴: و. بلند/ م. آفرین؛ س ۱۶: و. الهی/ م. آلهی؛ س ۱۸: و. ز فولاد/ م. ز افولاد؛ البته، پس از نگارش، الف زائد پیش از نام فولاد خط خورده و تصحیح شده و در حاشیه با قلمی ریزتر آمده است: «فولاد، رستم نام کاتب، نویسنده، نام دستور ولایت».

ص ۴۲: س ۱: و. هروسپ/ م. هروصف؛ س ۲: و. جهانیاست/ م. جهانیاناست؛ س ۴: و. سر/ م. سیر؛ س ۶: و. والاکوهر/ م. والاکهر؛ و. ساعد/ م. صاعد، چنان‌که در زیر آن آمده به معنی «بالارونده»؛ س ۱۱: و. هدایت و مقصود/ م. هدایت مقصود؛ س ۱۲: و. بیت/ م.

این واژه را ندارد؛ س ۱۵: و. یزدان/م. ایزدان، ولی «الف» آن خط خورده و به یزدان تصحیح شده است؛ س ۱۶: و. به عالیخدمت/م. بعالیخدمت؛ س ۲۰: و. والاکوهر/م. والاگهر؛ س ۲۴-۲۵: و. ولد دستورفرامرز و بهدین سهراب المخاطب به نیکساعتخان ولد کاوس شاه /م. این عبارت را ندارد.

ص ۴۳: س ۱: و. رتن/م. رتنجی؛ س ۳: و. منوچهر/م. مینوچهر؛ س ۳: و. دادابه‌ای/م. دادابهائی؛ س ۴: و. موبد/م. و موبد؛ س ۵: و. امید/م. امید؛ س ۸: و. عنصر/م. عنصر؛ س ۱۰: و. اورمزد/م. هورمزد؛ س ۱۱: و. پی رو/م. پیروی؛ س ۱۲: و. احقر خاکستر/م. احقران خاکسار؛ س ۱۴: و. کرانی/م. گرامی؛ س ۱۸: و. منوچهر/م. مینوچهر؛ س ۱۸: و. در/م. در؛ س ۲۱: و. سرافرازی/م. سرافراز؛ س ۲۲: و. از این/م. ازین؛ س ۲۳: و. آنحدود/م. آنحدود؛ س ۲۶: و. بیکیک/م. یکیک؛ س ۲۶: و. امید/م. امید.

ص ۴۴: س ۱: و. مقبول/م. ندارد؛ س ۳: و. این‌که/م. ندارد؛ س ۱۰: و. س ۳: و. این‌که/م. ندارد؛ س ۱۳: و. و ماه/م. ماه؛ س ۱۳: و. ایمان/م. ندارد؛ س ۱۶: و. موسومست/م. موسوم است؛ س ۲۰: و. بر آن/م. که بران.

ص ۴۵: س ۲: و. آن‌که/م. ندارد؛ س ۸: و. یتا اهی/م. یاتا اهی؛ س ۱۰: و. نه بند/م. نه گره بند؛ س ۱۴: و. یعنی جای که اول/م. یعنی که جای اول که؛ س ۱۹: و. خشنومین/م. خشنومن؛ س ۲۰: و. هادخت/م. هادخت؛ س ۲۰: و. وسفرد/م. وسفرد؛ س ۲۰: و. سیم/م. سیوم؛ س ۲۳: و. چنان‌که/م. و چنان‌که؛ س ۲۵: و. دو/م. دو.

ص ۴۶: س ۱: و. سیم/م. سیوم؛ س ۲: و. پختن/م. فختن؛ س ۶: و. رویکر/م. رودکر؛ س ۱۶: و. درنکان/م. ودردکان؛ س ۱۶: و. جائیکه/م. جای که؛ س ۱۷: و. همدماد می‌شود/م. همدمادی شود؛ س ۱۷: و. درنکان/م. ودردکان؛ س ۱۷: و. بمعنی/م. معنی؛ س ۱۷: و. جائیکه/م. جای که؛ س ۲۰: و. فقاهی/م. فقاحی؛ س ۲۵: و. بر آن/م. بران.

ص ۴۷: س ۲: و. جددیوداد/م. وندیداد؛ س ۶: و. بر آن/م. بران؛ س ۶: و. هادخت/م. هادوخت؛ س ۶: و. بخشومین/م. بخشومن؛ س ۸: و. اهنود/م. هنود؛ س ۹: و. بر آن/م. بران؛ س ۹: و. هزار/م. یکهزار؛ س ۱۰: و. اشتود/م. استود؛ س ۱۱: و. بخشومین/م. بخشومن؛ س ۱۱: و. زراتشتی/م. زرتشتی؛ س ۱۲: و. فراخ کایود/م. فرا گیود؛ س ۱۳: و. بر آن/م. بران؛ س ۱۶: و. یوزداترکر/م. یوزداتره کر؛ س ۱۷: و. مرکزانست/م. مرگزان است؛ س ۱۸: و. بخودرائی/م. خود رای؛ س ۲۰: و. جائی/م. جای؛ س ۲۰-۲۱: و. کووداعیش تاغیش/م. S iaAt, SiADa,awag؛ س ۲۵: و. همخوردن/م. همجوردن.

ص ۴۸: س ۱: و. عیوثریترم/م. عیوه ثریترم؛ س ۲: و. زراتشتی/م. زرتشتی؛ س ۳: و. بنا ساختن/م. ساختن؛ س ۵: و. ادر/م. آذر؛ س ۷-۵: و. و در مکانی که آتش ... تا ... کار موبدی نشاید/م. ندارد؛ س ۱۱: و. جانی که/م. جایکه؛ س ۱۱: و. کرفه عظیم است/م. پس از این جمله، بلافاصله سطرهای حذف شده ۷-۵ به صورت زیر آمده‌اند: و در مکانی که آتش وره‌رام و آتش آدران باشد، یشت هادوخت و غیره کار موبدی نشاید یعنی بر مجمر آتش وره‌رام و آتش آدران کار موبدی نشاید؛ س ۱۴: و. یکدیگر/م. بیکدیگر؛ س ۱۷: و. اکر/م. و اکر؛ س ۱۸: و. شدن/م. شدی؛ س ۲۱: و. بکزارند/م. بگذارند؛ س ۲۲: و. است/م. هست.

ص ۴۹: س ۷: و. یزدان/م. ایزدان؛ س ۹: و. بدستور/م. و بدستور؛ س ۱۱: و. کوسفند/م. و کوسپند؛ س ۱۶: و. این که/م. ندارد؛ س ۱۷: و. یزدان/م. ایزدان؛ س ۱۸: و. حقیقه/م. حقیقت؛ س ۲۰: و. دیگر/م. و دیگر؛ س ۲۳: و. بیشتر/م. بیشتر؛ س ۲۳: و. اینجانب/م. درین جانب.

ص ۵۰: س ۴: و. و ورس/م. ورس؛ س ۴: و. تورند/م. تواند؛ س ۵: و. از انجا/م. آنجای؛ س ۸: و. وشتاسف/م. وشتاسپ؛ س ۱۱: و. دیگر آن/م. دیگران؛ س ۱۲: و. واسپ/م. و واسپ؛ س ۱۴: و. آنکه/م. ندارد؛ س ۱۶: و. کنند/م. کند؛ س ۱۷: و. نمایند/م. کند؛ س ۲۱: و. کره/م. کره دار؛ س ۲۲: و. کذراند/م. کذارند.

ص ۵۱: س ۸: و. اشم/م. اشیم؛ س ۱۱: و. فره سسته تیچه یتا اهی/م. فره سستیچه یاتا اهی؛ س ۱۱: و. اهوراعه/م. اهوراعچه؛ س ۱۲: و. تا/م. یا؛ س ۱۳: و. اشم/م. اشیم؛ س ۲۲: و. برای/م. و برای.

ص ۵۲: س ۲: و. آتش/م. آتش گاه؛ س ۴: و. دم/م. ندارد؛ س ۵: و. از ورس/م. از ورس؛ س ۷: و. کار/م. بکار؛ س ۹: و. اینکه/م. ندارد؛ س ۹: و. کار/م. بکار؛ س ۱۴: و. آنکه/م. ندارد؛ س ۱۵: و. مشغولست/م. مشغول است؛ س ۱۵: و. در طعام/م. از طعام؛ س ۱۵: و. آفرینکان/م. ندارد؛ س ۲۰: و. اینکه/م. ندارد.

ص ۵۳: س ۷: و. آنکه/م. ندارد؛ س ۸: و. که/م. ندارد؛ س ۱۰: و. مرکز زانست/م. مرگزان است؛ س ۱۱: و. روشنست/م. روشن است؛ س ۱۴: و. مرکز زانست/م. مرگزان است؛ س ۱۶: و. این که/م. ندارد؛ س ۲۰: و. برش نوم/م. برش نوم.

ص ۵۴: س ۳: و. خواندن/م. خواند؛ س ۴: و. دیگر/م. و دیگر؛ س ۵: و. نظر کند/م. بران نظر کند؛ س ۸: و. می نشینند/م. نشیند؛ س ۱۳: و. آن که/م. ندارد؛ س ۱۴: و. از کار/م. در کار؛ س ۱۷: و. خرده اوستا/م. خورده اوستا؛ س ۱۹: و. درون/م. درین؛ س ۱۹: و. نوزودی/م. نوزوی.

- ص ۵۵: ۳. و. روز/ م. و روز؛ س ۳. و. پاکست/ م. پاک است؛ س ۵. و. کس/ م. کسی؛ س ۵. و. گرفته/ م. گرفت؛ س ۵. و. دیکر/ م. و دیکر؛ س ۱۰. و. و ناکاه/ م. ناکاه؛ س ۱۱. و. تنبان/ م. تنبا؛ س ۱۹. و. کرفتنده/ م. گرفته؛ س ۲۱. و. رخسار/ م. رخساره؛ س ۲۳. و. پاکست/ م. پاک است؛ س ۲۳. و. آو/ م. او را اردویسور.
- ص ۵۶: ۲. و. دیکر/ م. دیکر؛ س ۵. و. دهم/ م. چهارم هفتم نهم دهم؛ س ۱۰. و. و برش نوم/ م. برش نوم؛ س ۱۷. و. این که/ م. ندارد؛ س ۲۱. و. آن که/ م. ندارد؛ س ۲۱. و. یشت و سفرد/ م. یشت و سفرد.
- ص ۵۷: ۳. و. این که/ م. ندارد؛ س ۳. و. موبدزاده ها/ م. موبدزاده؛ س ۵. و. ویسپرد/ م. ویسپرد؛ س ۶. و. است/ م. هست؛ س ۸. و. ویسپرد/ م. ویسپرد؛ س ۱۵. و. آن که/ م. ندارد؛ س ۱۶. و. زره تشت نامه/ م. زراتشت نامه؛ س ۱۶. و. صدر/ م. صدر؛ س ۱۷. و. شونده/ م. شونده را؛ س ۱۷. و. حادیث/ م. احادیث؛ س ۱۹. و. زره تشترو/ م. زرتشترو؛ س ۱۹. و. ویچستها/ م. ویچستهای.
- ص ۵۸: ۲. و. این که/ م. ندارد؛ س ۶. و. آن که/ م. ندارد؛ س ۶. و. دستوران/ م. دستوران و موبدان؛ س ۷. و. که میخورند/ م. میخورند؛ س ۸. و. پاکی است/ م. پاکست؛ س ۱۳. و. کوشش کلی/ م. کوشش؛ س ۱۶. و. این که/ م. ندارد؛ س ۱۸. و. جهت/ م. جهت؛ س ۲۰. و. بدین مضمونست/ م. بدین مضمون است؛ س ۲۱. و. برینمعنی/ م. این معنی.
- ص ۵۹: ۱. و. که اهل/ م. و اهل؛ س ۴. و. که این/ م. این؛ س ۱۱. و. بدین مضمونست/ م. بدین مضمون است؛ س ۱۸. و. قی/ م. قی که؛ س ۱۸. و. اتفاق/ م. اتفاق؛ س ۲۱. و. میکنم/ م. میکنیم.
- ص ۶۰: ۲. و. آن که/ م. ندارد؛ س ۲. و. صاد/ م. صا ... د، گویا جالی خالی برای درج حروفی دیگر؛ س ۳. و. بهفت/ م. هفت؛ س ۳-۴. و. و بر آن/ م. بران؛ س ۴. و. کاهان/ م. کاهان؛ س ۶. و. ایران/ م. بران؛ س ۷. و. نیمه یشت کاهان/ م. نیمه یشت کاهان برکاهان خواند؛ س ۱۲. و. چادری/ م. چادر؛ س ۱۳. و. سیم/ م. سیوم؛ س ۱۶. و. بجانب/ م. بجانب؛ س ۱۸. و. می کند/ م. ندارد؛ س ۱۹. و. یشت/ م. یشت؛ س ۱۹. و. جهت/ م. جهت؛ س ۲۰. و. یکروزه/ م. بیکروزه؛ س ۲۲. و. خود/ م. خود بخود.
- ص ۶۱: ۴. و. مکر/ م. مکرر؛ س ۷. و. این که/ م. ندارد؛ س ۹. و. با اوستا و/ م. باوستا؛ س ۱۰. و. دعائی/ م. دعای؛ س ۱۱. و. دیگر آن/ م. دیگران؛ س ۱۳. و. که بزرگان/ م. بزرگان؛ س ۱۴. و. در اینجانب/ م. درینجانب؛ س ۱۵. و. عیوثریترم/ م. عیوه تریترم؛ س ۱۵. و. اشهن/ م. اوشهن؛ س ۱۶. و. بشب/ م. شب.

- ص ۶۲: س ۲: و. در باب / م. ندارد؛ س ۲: و. دفعه / م. دفع؛ س ۴: و. ناچار / م. سرناچار؛
 س ۶: و. مسیر / م. میسر؛ س ۷: و. اقرار / م. قرار؛ س ۸: و. مهسوری / م. مهسودی؛ س ۱۱: و. عقد /
 م. ندارد؛ س ۱۷: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۸: و. و کرفه / م. کرفه؛ س ۲۰: و. پذیرفته / م. پذیرفته.
 ص ۶۳: س ۲: و. آن که / م. ندارد؛ س ۲: و. شیر / م. سیر؛ س ۸: و. و کرفه / م. کرفه؛
 س ۱۰: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۱: و. خواب / م. خواب در شب؛ س ۱۲: و. و جای / م.
 بجای؛ س ۱۷: و. آن که / م. ندارد؛ س ۱۸: و. پادیاو؛ س ۱۹: و. آب / م. آب.
 ص ۶۴: س ۲: و. این که / م. ندارد؛ س ۲: و. در اینجانب / م. درینجانب؛ س ۱۴: و. آن که /
 م. ندارد.
 ص ۶۵: س ۲: و. هرکس / م. هرکسی؛ س ۴: و. حرمت / م. حرکت؛ س ۶: و. بیان / م.
 بنیان؛ س ۱۱: و. نقلست / م. نقل است؛ س ۱۱: و. دویم / م. سیوم؛ س ۱۲: و. استه هومندان / م.
 استمندان؛ س ۱۲: و. اسفتمان / م. سفتمان؛ س ۱۳: و. جمیع / م. جمع؛ س ۱۴: و. دویم / م. و
 دویم؛ س ۱۸: و. کویا / م. و گویا؛ س ۱۸: و. آندار / م. انداو؛ س ۱۹: و. بشهراه / م. بشهراه.
 ص ۶۶: س ۲: و. این که / م. ندارد؛ س ۲: و. یزدان / م. ایزدان؛ س ۳: و. درون / م. ندارد؛
 س ۶: و. یزدان / م. ایزدان؛ س ۸: و. آن که / م. ندارد؛ س ۸: و. یزدان / م. ایزدان؛ س ۱۲: و.
 کسی / م. کسی که؛ س ۱۳: و. مکانی / م. مکان؛ س ۱۳: و. رونده / م. آن رونده درین
 می یزند آنرا درین سفر گویند؛ س ۱۵: و. کوسفند / م. کوسپند؛ س ۱۷: و. ویسفشام / م.
 ویسفشام؛ س ۲۰: و. کاه / م. درکاه؛ س ۲۰: و. رفتون / م. رفیتون؛ س ۲۱: و. شدن / م. یشتن.
 ص ۶۷: س ۱: و. کاهها / م. کاهها؛ س ۲: و. رفتون / م. رفیتون؛ س ۳: و. اسفند / م.
 اسفندارمد؛ س ۴: و. دیگر کاهها / م. و در دیگر کاهها؛ س ۵: و. پاآذر / م. پادر؛ س ۵: و. دی
 پدین / م. دی بدین؛ س ۶: و. و آذر / م. آذر؛ س ۷: و. خور / م. خیر؛ س ۸: و. مانترسفند /
 م. مانتره سفند؛ س ۱۰: و. زامیاد شاید / م. زمیاد؛ س ۱۰: و. نشاید / م. نشاید یشتن؛ س ۱۳:
 و. درین / م. ندارد؛ س ۱۵: و. درین نوروزی / م. درون نوزودی؛ س ۱۸: و. این که / م.
 ندارد؛ س ۱۸: و. در اینجانب / م. درین جانب؛ س ۱۹: و. ودرده / م. ندارد؛ س ۲۱: و.
 فرمایش / م. کردن.
 ص ۶۸: س ۱: و. ودرده / م. آن ودرده؛ س ۲: و. درستست / م. درست هست؛ س ۴: و.
 آن که / م. ندارد؛ س ۵: و. است / م. هست؛ س ۵: و. خصوصاً / م. خصاصاً؛ س ۷: و. و آرد /
 م. در آرد؛ س ۷: و. شیرینی / م. بشیرینی؛ س ۱۰: و. واجبست / م. واجب است؛ س ۱۳: و.
 این که / م. ندارد؛ س ۱۳: و. در اینجانب / م. درین جانب؛ س ۱۵: و. میخواهم / م.

میخواهیم؛ س ۱۵-۱۶: و. که باغ برش‌نوم در نزد اورویسکاه ... تا ... شاید یانه دیگر/م. ندارد؛ س ۱۷: و. ورهرام/م. بهرام.

ص ۶۹: س ۲: و. در باب/م. ندارد؛ س ۲: و. آمد و شد/م. ندارد؛ س ۶: و. و در باب/م. در باب؛ س ۸: و. باز/م. بازو؛ س ۱۷: و. بستن یعنی برسم پاک کردن/م. ندارد؛ س ۱۷: و. پاغ/م. باغ؛ س ۱۸: و. شاید/م. ندارد؛ س ۲۲: و. مکان/م. مکانی؛ س ۲۳: و. کسی که/م. کسی.

ص ۷۰: س ۱: و. که برش‌نوم که/م. برش‌نوم که؛ س ۱: و. سی شوی/م. سی شوه؛ س ۳: و. چه طور ثابت/م. ثابت چه طور؛ س ۳: و. واینمعی/م. اینمعی؛ س ۷: و. در او/م. درو؛ س ۸: و. آب/م. آو؛ س ۸: و. در او/م. درو؛ س ۱۰: و. بپوشند/م. بپوشد؛ س ۱۰: و. با/م. با؛ س ۱۲: و. واکر/م. اکر؛ س ۱۶: و. آب/م. ندارد؛ س ۱۷: و. نیست/م. موبد؛ س ۱۸: و. هفدم/م. هجدهم؛ س ۱۹: و. این که/م. ندارد؛ س ۱۹: و. موبدزاده/م. موبدزاده را.

ص ۷۱: س ۲: و. تفصیل وار/م. به تفصیل وار؛ س ۳: و. کنانید/م. کنانند؛ س ۶: و. بعد از ان/م. ندارد؛ س ۸: و. هفدهم/م. هجدهم؛ س ۹: و. آنکه/م. ندارد؛ س ۱۲: و. ده/م. ده و؛ س ۱۳: و. نغت/م. نیت؛ س ۱۸: و. یوزداثره/م. یوزداتره کر؛ س ۲۲: و. درون/م. درین.

ص ۷۲: س ۳: و. کند و/م. کنند؛ س ۴-۵: و. درون/م. درین؛ س ۸: و. نشاید/م. هم نشاید؛ س ۹: و. پرسش هیجدهم/م. از اینجا به بعد در این دست‌نویس عنوان پرسش و پاسخها و شمار آنها حذف شده‌اند و پرسش و پاسخها به کمک ایجاد فاصله میان پاراگرافها مشخص می‌شوند؛ س ۱۰: و. این که کسی/م. که؛ س ۱۲-۱۳: و. خرچ/م. خرچ؛ س ۱۶: و. بموجب/م. موجب؛ س ۱۹: و. آنکه/م. ندارد؛ س ۲۰: و. درون/م. درین؛ س ۲۱: و. لازم و/م. لازم.

ص ۷۳: س ۱: و. دیگر/م. ندارد؛ س ۲: و. وندیداد/م. و وندیداد؛ س ۶: و. خرچ/م. خرچ؛ س ۹: و. این که/م. ندارد؛ س ۹: و. در اینجانب/م. درینجانب؛ س ۱: و. هست/م. است؛ س ۱۶: و. آن که/م. ندارد؛ س ۱۶: و. هادخت/م. هادوخت؛ س ۱۷: و. از/م. ندارد؛ س ۱۸: و. mi IAY / م. ml IAY؛ س ۱۸: و. کذارد و/م. کذارد؛ س ۱۹: و. اتمام/م. تمام؛ س ۲۰: و. mi IAY% / م. ml IAY.

ص ۷۴: س ۲: و. اتمام/م. به اتمام؛ س ۳: و. ویجستهای/م. ویجستهای؛ س ۴: و. واج/م. واج؛ س ۶: و. این که/م. ندارد؛ س ۸: و. هندی/م. هندوی؛ س ۱۱: و. آن که/م. ندارد؛ س ۱۱: و. موبدان/م. و موبدان؛ س ۱۸: و. این که/م. ندارد؛ س ۲۰: و. هستند/م. هستند که.

- ص ۷۵: ۶: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۹: و. کسی موبد / م. کس موبدی؛ س ۱۰: و. رهنمای / م. رهنمائی؛ س ۱۱: و. مرکز زانست / م. مرکز زان است؛ س ۱۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۵: و. عیوه ثریترم / م. عیوه تریترم؛ س ۱۶: و. دین / م. دین بهی؛ س ۱۸: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۸: و. اشهن / م. اوشهن.
- ص ۷۶: ۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۴: و. اکر / م. ندارد؛ س ۱۵: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۶: و. نیست / م. اینست؛ س ۱۷: و. زنرا / م. زنار؛ س ۱۷: و. از بدن / م. در بدن؛ س ۲۱: و. خود / م. وجود؛ س ۲۱: و. پاک است / م. پاکست؛ س ۲۲: و. چویست / م. چوب است.
- ص ۷۷: ۲: و. و دیگر / م. دیگر؛ س ۸: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۸: و. هند / م. هندوستان؛ س ۱۳: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۳: و. کتابی / م. کتاب؛ س ۱۵: و. بر سر درون / م. بر سر درین؛ س ۱۵: و. و از / م. از؛ س ۱۷: و. و ماهی / م. ماهی؛ س ۲۰: و. وهرام / م. ندارد؛ س ۲۰: و. معلوم / م. دو باز تکرار شده است.
- ص ۷۸: ۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۲: و. برای / م. از برای؛ س ۷: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. می‌نشیند / م. نشیند؛ س ۱۳: و. در ته / م. و در ته؛ س ۱۹: و. آن‌که / م. ندارد.
- ص ۷۹: ۵: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۶: و. پا (اشتیاه تایی) / م. یا؛ س ۷: و. هندوستان / م. هند؛ س ۱۱: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۳: و. درون / م. درین؛ س ۱۶: و. این‌که / م. ندارد.
- ص ۸۰: ۴: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۶: و. اسفتمان / م. اسفتمان؛ س ۷: و. و برین / م. برین؛ س ۸: و. و این / م. درین / ورین؛ س ۱۳: و. از / م. ندارد؛ س ۱۶: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۶: و. بهدینی / م. بهدین؛ س ۱۸: و. اقبای / م. اقبای.
- ص ۸۱: ۲: و. بروز / م. ندارد؛ س ۴: و. درین باب / م. ندارد؛ س ۷: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۰: و. و خویشان / م. خویشان؛ س ۱۲: و. اشهن / م. اوشهن؛ س ۱۴-۱۵: و. دهمه / م. دهمان؛ س ۱۵: و. رسد / م. برسد؛ س ۹: و. دهمه / م. ندارد؛ س ۲۰: و. اکر / م. و اکر؛ س ۲۱: و. آن‌که / م. آن؛ س ۲۱: و. روز / م. و روز.
- ص ۸۲: ۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۴: و. و دیگر / م. که دیگر؛ س ۵: و. بی نابرساید / م. بی نابری؛ س ۶: و. در / م. ندارد؛ س ۹: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۹: و. هادخت / م. هادوخت؛ س ۱۰: و. پادیاو (هردومورد) / م. پادیاب؛ س ۱۰-۱۱: و. خانچه / م. خوانچه؛ س ۱۰: و. نموده / م. کرده؛ س ۱۱: و. در میان / م. و در میان؛ س ۱۶-۱۷: و. اشم و هیشتم سریشتم امیشم سفتتم / م. اشم و هشتیم سریشتم امیشم سفتیم؛ س ۱۷: و. اشم / م. اشم؛ س ۱۷: و.

اشونیم / م. ندارد؛ س ۱۹: و. رایومنده خره مند / م. رایومند خرهمند؛ س ۲۰: و. خشنودی / م. به خشنودی اوری هم‌آدران آتشان هفت کشور زمین یاد خشنودی؛ س ۲۱: و. اشم / م. اشیم؛ س ۲۱: و. اه‌ما / م. هما.

ص ۸۳: س ۲: و. و دیگر / م. دیگر؛ س ۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۴: و. کچ / م. کچ؛ س ۹: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۰: و. پادیاو / م. پادیاب؛ س ۱۰: و. بنهند / م. ننهند؛ س ۱۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. در اینجانب / م. درین جانب؛ س ۱۳: و. میماند / م. می‌نماید؛ س ۱۷: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۸: و. تراشیدن / م. تراشیده.

ص ۸۴: س ۳: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۳: و. تدموعی / م. تدموعه؛ س ۴: و. برکاهان / م. به کاهان؛ س ۱۰: و. پاسخ سی و سیوم آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. At / م. تا؛ س ۱۴: و. جرحی / م. جرحی؛ س ۱۹: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۹: و. مزد / م. مژد.

ص ۸۵: س ۲: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۲: و. مزد / م. مژد؛ س ۲: و. جهت / م. جهت؛ س ۵: و. هادخت / م. هادوخت؛ س ۹: و. در اینجانب / م. درینجانب؛ س ۹: و. می‌باشد / م. می‌باید؛ س ۱۱: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۶: و. خواند / م. خواندن.

ص ۸۶: س ۳: و. عونک‌هه / م. عیونک‌هه؛ س ۵: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۵: و. اشهن / م. اوشهن؛ س ۶: و. کستی / م. کستی؛ س ۷: و. روی / م. رو؛ س ۸: و. رواست / م. روا است؛ س ۸: و. رو / م. روی؛ س ۹: و. arq, ois x / م. arqoan s x؛ س ۹: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. تا سر / م. سر؛ س ۱۲: و. بخواند / م. نخواند؛ س ۱۵: و. زرتشت / م. زراتشت؛ س ۱۶: و. صدر / م. صدر؛ س ۱۸: و. خودراهی / م. خودرائی؛ س ۱۹: و. می‌آورند / م. می‌آرند.

ص ۸۷: س ۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۲: و. ویسپرد / م. ویسپرد؛ س ۲: و. مینخوانیم / م. می‌خوانیم؛ س ۳: و. اکر / م. و اکر؛ س ۴: و. هیخت هورشت / م. و هیخت و هورشت؛ س ۴: و. مینو / م. مینیو؛ س ۵: و. رتوو برزد بلند / م. رتو و برز و بلند؛ س ۵: و. باشد اکر میدیوزرم باشد / م. برساد؛ س ۵-۶: و. اکر میدیوشهم باشد / م. و اکر میدیوشهم کاه بود؛ س ۶: و. برساد / م. برساد بدینقیاس و در همکاره کهر بدین عنوان ویسفجه و هی مزد دات‌هه اش‌هه چتره رتوو بره زتو یو اش‌هه رتوام ایره نامچه یسنیه نامچه ماهیه نامچه یایرنه نامچه سرده نامچه رتوام ویسفه مزشتنام یو هنته اش‌هه رتوو هاونیم فیته رتیم میدیوزرمیه رتوو و در همکاره مهتر ویسفجه و هی مزد دات‌هه اش‌هه چتره یزمیده رتو ویسفه مزشته یزمیده ایره یسنیه ماهیه یایریه سرده هاونیم اش‌هه ونیم اش‌هه رتیم یزمیده میدیوزرمیم اش‌هه ونیم اش‌هه

رتیم یزמידه بدین نمط خوانده می شود؛ س ۶: و. بخدمت / م. باز بخدمت؛ س ۷: و. سهوی و یا / م. سهوی و؛ س ۱۱: و. آن که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. درست است / م. درستست؛ س ۱۷: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۷: و. است / م. هست؛ س ۱۸: و. نوشته اند / م. نیشته اند.

ص ۸۸: س ۲: و. آن که / م. ندارد؛ س ۳: و. رو است / م. رد هست؛ س ۱۰: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۰: و. خانها / م. خانه ها؛ س ۱۱: و. سفالپوش / م. و سفالپوش؛ س ۱۴: و. آن که / م. ندارد؛ س ۱۵: و. سایه بان / م. سایبان؛ س ۱۵: و. باشد / م. می باشد؛ س ۱۸ و ۲۰: و. احتیاط / م. احتیاج.

ص ۸۹: س ۲: و. این که / م. ندارد؛ س ۸: و. هر آنکسی / م. هر آنکس؛ س ۱۳: و. دلیلی / م. دلیل؛ س ۱۶: و. کتاب / م. کلام؛ س ۲۰: و. آن که / م. ندارد؛ س ۲۱: و. ولایت / م. که لایت.

ص ۹۰: س ۴: و. این که / م. ندارد؛ س ۴: و. در اینجانب / م. درینجانب؛ س ۶: و. زیره / م. ریزه؛ س ۶: و. نمودار / م. نمودار؛ س ۸: و. او را / م. را؛ س ۹: و. میدارند / م. نمی دارند؛ س ۱۲: و. اول / م. اول هم؛ س ۲۰: و. آن که / م. ندارد.

ص ۹۱: س ۹: و. این که / م. ندارد؛ س ۹: و. زنانرا / م. زنان؛ س ۱۳: و. شود / م. فرمایند؛ س ۱۵: و. آن که / م. ندارد؛ س ۱۹: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۹: و. یا / م. یا؛ س ۲۰: و. پادیاو / م. پادیاو او.

ص ۹۲: س ۲: و. آن که / م. ندارد؛ س ۵: و. و دیگر کسی را که / م. دیگر کسی را؛ س ۷: و. دعاش / م. و عالش (سنجیده شود با آشت و آشتی در لری به معنی عوض کردن لباس و کفش و یا عوض و بدل کردن دو چیز با هم)؛ س ۱۱: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. آن عورت / م. عورت؛ س ۱۲: و. مذکوره / م. مذکور؛ س ۱۳: و. خورش و آب چگونه خورد / م. چگونه خورش و آب خورد؛ س ۱۳: و. یا / م. که با؛ س ۱۹: و. آن که / م. ندارد؛ س ۲۱: و. در کرده / م. بر کرده.

ص ۹۳: س ۷: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. آن که / م. ندارد؛ س ۱۳: و. بوشاسف شود و دیگری / م. بوشاسب شود و دیگر؛ س ۱۴: و. بوشاسف / م. بوشاسب؛ س ۱۶: و. از سر نو نه شوه کیرد / م. از سر نو شود کیرد؛ س ۱۸: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۹: و. نه شبه نکرفته اند / م. نه شوه نکرفته.

ص ۹۴: س ۲: و. آن که / م. ندارد؛ س ۸: و. این که / م. ندارد؛ س ۱۳: و. آن که / م. ندارد؛ س ۱۵: و. موبد / م. موبدان؛ س ۱۶: و. دیگر کس / م. خود؛ س ۱۷: و. مزده یسنه / م. مزدیسنه؛ س ۲۰: و. این که در اینجانب / م. درین جانب.

- ص ۹۵: ۵: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۶: و. درون / م. درین؛ ۱۱: و. این‌که / م. ندارد؛
 ۱۱: و. اشویان / م. اشوان؛ ۱۲: و. در اینجانب / م. درین جانب؛ ۱۳: و. اینست / م.
 این است؛ ۱۹: و. مینو / م. نو.
- ص ۹۶: ۳: و. بمهصوری / م. مهسودی؛ ۴: و. شوند / م. شود؛ ۶: و. آن‌که / م.
 ندارد؛ ۸: و. کنند / م. کند؛ ۸: و. رفتون / م. رفتون؛ ۱۰: و. باید / م. باید که؛ ۱۵:
 و. این‌که / م. ندارد؛ ۱۵: و. در اینجانب / م. درینجانب؛ ۱۶: و. میکنند / م. کنند؛ ۱۷:
 و. اردافروش / م. اردافروهر؛ ۱۸: و. می‌یزند / م. و آن درون جدا جدا هر خوان نام بنام آن
 ودردها یزند یا بخشنومین اردافروهر؛ ۱۹: و. علی / م. عملی.
- ص ۹۷: ۲: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۳: و. اشوفره وهر / م. فروهر؛ ۴: و. روز / م.
 بروز؛ ۷: و. این‌که / م. ندارد؛ ۸: و. مذکوره / م. مذکوره را؛ ۹: و. آوردن / م. آورد؛
 ۱۲: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۱۶: و. این‌که / م. ندارد؛ ۱۸: و. و یا / م. یا.
- ص ۹۸: ۲: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۲: و. که بعد / م. بعد؛ ۸: و. این‌که / م. ندارد؛
 ۸: و. در اینجانب / م. درینجانب؛ ۹: و. عیوه ثریرم / م. عیوه ثره ترم؛ ۹: و. و هر
 دو / م. هر دو؛ ۱۲: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۱۳: و. رفتون و ازیران / م. رفتون و ازیرن؛
 ۱۳: و. برشوم / م. بر بشوم؛ ۱۴: و. عیوه ثریرم و اشهن / م. عیوه ثرترم و اوشهن؛
 ۱۷: و. این‌که / م. ندارد؛ ۱۷: و. در اینجانب / م. درینجانب؛ ۱۹: و. آن‌که / م. ندارد؛
 ۱۹: و. نساسالاران / م. نساسالار؛ ۱۹: و. حاملان / م. حامل.
- ص ۹۹: ۳: و. این‌که / م. ندارد؛ ۳: و. در اینجانب / م. درین جانب؛ ۷: و. پاک
 است / م. پاکست؛ ۸: و. در این / م. درین؛ ۱۱: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۱۷: و.
 مرکزانت / م. مرکزان است؛ ۱۹: و. این‌که / م. ندارد؛ ۱۹: و. وهمن / م. بهمن؛
 ۲۱: و. روز / م. بروز.
- ص ۱۰۰: ۲: و. هست / م. است؛ ۳: و. جایز / م. واجب؛ ۳: و. دین به / م. دین
 وه؛ ۶: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۸: و. پشتر / م. پیش‌تر؛ ۹: و. نابر / م. ندارد؛ ۱۰: و.
 کوسفند / م. ندارد؛ ۱۰: و. باشد / م. بوده باشد؛ ۱۱: و. شده / م. شد؛ ۱۲: و.
 مینمایند / م. مینمایند امشاسفند است؛ ۱۳: و. است / م. هست؛ ۱۳: و. خواب است / م.
 خوابست؛ ۱۵: و. در / م. و در؛ ۱۵: و. اشهن / م. اوشهن؛ ۱۷: و. دیگر کاهها / م. و
 در دیگر کاهها؛ ۲۰: و. اینکه / م. ندارد؛ ۲۰: و. یا / م. با.
- ص ۱۰۱: ۴: و. آن‌که / م. ندارد؛ ۴: و. دهمه یا / م. دهمه و؛ ۹: و. این‌که / م.

ندارد؛ س ۱۲: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۱۵: و. یزشن/ م. ایزشن؛ س ۱۵: و. هرکز از زبان او/ م. از زبان او هرکز؛ س ۱۶: و. یوزداتره کر/ م. یوزداتره کری؛ س ۱۷: و. Toaram / م. /Torm. س ۱۹: و. /Osvtvp م. /OtaW؛ س ۲۰: و. /itiAtiawapa م. /itiawapa.

ص ۱۰۲: س ۲: و. آن/ م. آنرا؛ س ۲: و. یاد/ م. بلد؛ س ۵: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۵: و. در سه/ م. از سه؛ س ۶: و. در کدام/ م. به کدام؛ س ۶: و. به نیت/ م. و نیت؛ س ۹: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۱۰: و. خویش/ م. خویشان؛ س ۱۳: و. ندارد/ م. نداد؛ س ۱۴: و. کذر/ م. کذار؛ س ۱۴: و. پیش‌تر/ م. بیش‌تر؛ س ۱۶: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۱۶: و. آفتی/ م. آفت؛ س ۱۷: و. شب/ م. شب؛ س ۱۸: و. اشهن/ م. اوشهن؛ س ۱۹: و. کنند/ م. کند.

ص ۱۰۳: س ۲: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۳-۴: و. که جهت ودرده شب سیم می‌یزند تا که یشت سروش نه یشته باشد چهار درین/ م. ندارد؛ س ۵: و. و روانرا/ م. و آن روانرا؛ س ۵: و. نمی‌شناسد/ م. نمی‌شناسند؛ س ۹: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۱۰: و. از سر نو/ م. از سر؛ س ۱۲: و. دین وه مازدیسنان/ م. دین بهی؛ س ۱۵: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۱۵: و. موبدان/ م. موبدان را؛ س ۱۵: و. باید/ م. باید که؛ س ۲۱: و. هادخت/ م. هادوخت؛ س ۲۱: و. خواند/ م. خواندن.

ص ۱۰۴: س ۱: و. موبد/ م. موبدان؛ س ۱ و ۳: و. پادیاو/ م. پادیاب؛ س ۶: و. کنند/ م. کند؛ س ۶: و. هم پیوند/ م. هم پیوند شوند؛ س ۷: و. داده/ م. داد؛ س ۱۰: و. نیرنک/ م. به نیرنک؛ س ۱۲: و. درجه/ م. درجه؛ س ۱۷: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۱۸: و. نموده/ م. درست نموده؛ س ۱۸: و. وسفرد/ م. ویسپرد؛ س ۲۱: و. آن‌که/ م. ندارد.

ص ۱۰۵: س ۳: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۳ و ۸: و. زراتشت اسفتمان/ م. زرتشت سفتیمان؛ س ۴: و. در اینجانب/ م. درین جانب؛ س ۸: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۹: و. الحال/ م. حال؛ س ۱۰ و ۱۳: و. زراتشت/ م. زرتشت؛ س ۱۲: و. و کدام/ م. که کدام؛ س ۱۵: و. شود و/ م. شود.

ص ۱۰۶: س ۲: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۵: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۸: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۸: و. کاسی/ م. کسی؛ س ۱۱: و. آن‌که/ م. ندارد؛ س ۱۲: و. کسی که/ م. کسی؛ س ۱۵: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۱۶: و. زراتشت/ م. زرتشت.

ص ۱۰۷: س ۳: و. و عمل/ م. که عمل؛ س ۴: و. یر رای/ م. به رای؛ س ۷: و. آنکه/ م. ندارد؛ س ۷: و. که در/ م. در؛ س ۷: و. زراتشت/ م. زرتشت؛ س ۱۳: و. که حضرت اشو/ م. حضرت؛ س ۱۸: و. در اینجانب/ م. درین جانب؛ س ۱۹: و. جاده/ م. جاه؛ س ۲۲: و. نمسچا/ م. مسح.

ص ۱۰۸: س ۳: و. این‌که/ م. ندارد؛ س ۳: و. در اینجانب/ م. درینجانب؛ س ۴: و. نکاح/

م. نگاه؛ س ۴: و. می‌آرند در آنوقت / م. میارند در آنوقت؛ س ۵: و. در آن/م. دران؛ س ۵ و ۱۳: و. خرج / م. خرج؛ س ۷: و. مزبوره / م. مذکوره؛ س ۱۰: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۱: و. را در عقد و / م. در عقد؛ س ۱۱: و. میباید / م. و میباید؛ س ۱۸: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۹: و. بر آن / م. بران؛ س ۱۹: و. مذکور / م. ندارد.

ص ۱۰۹: س ۲: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۶: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۶ و ۸ و ۹: و. نه شبهه / م. نه شوه؛ س ۸: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۳: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۵: و. است / م. هست؛ س ۱۷: و. آن‌که / م. ندارد.

ص ۱۱۰: س ۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۲: و. می‌نشینند / م. می‌نشیند؛ س ۸: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۸ و ۱۰: و. اشم / م. اشیم؛ س ۱۱: و. عونکبه / م. عیونکبه؛ س ۱۲: و. و پاک را / م. پاک و؛ س ۱۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۵: و. بهی بوده / م. بهی؛ س ۱۷: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۸: و. آب / م. از آب.

ص ۱۱۱: س ۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۶: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۲: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۵: و. هر / م. و هر؛ س ۱۸: و. آن‌که / م. ندارد.

ص ۱۱۲: س ۳: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۳ و ۱۴: و. در اینجانب / م. درینجانب؛ س ۵: و. تمامی / م. و تمامی؛ س ۷: و. می‌نمایند / م. می‌نماید؛ س ۱۰: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۱۰: و. قدر / م. قدر که؛ س ۱۰: و. نمایند / م. نماید؛ س ۱۱: و. سر / م. سر؛ س ۱۴: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۴: و. زنی جوانی یا پیری / م. زن جوان یا پیر؛ س ۱۷: و. کفن پوشانیدن / م. کفن پوشانیدن.

ص ۱۱۳: س ۵: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۶: و. هم پیوند / م. پیوند؛ س ۶ و ۷: و. بطریق معموله کفن پوشاند در ولایت ایران / م. بطریق معمول کفن پوشاند در ولایت ایران؛ س ۷: و. زن زنرا کفن دهد و مرد مرد را / م. زن را زن کفن دهد و مرد را مرد؛ س ۱۰: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۰: و. شوه / م. شبهه؛ س ۱۲: و. نمی‌نمایند / م. می‌نمایند؛ س ۱۳: و. لهذا / م. لهذا؛ س ۱۴: و. پنج شش / م. پنج و شش؛ س ۲۰: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۲۰: و. یوزداتره کری / م. یوزداتره کری.

ص ۱۱۴: س ۱: و. یوزداتره کر / م. یوزداتره کر؛ س ۳: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۳: و. کرد / م. نمود؛ س ۵: و. نخورند / م. نخورد؛ س ۶: و. فرمایند / م. شود؛ س ۸: و. آن‌که / م. ندارد؛ س ۸: و. اقربا / م. قربای؛ س ۱۳: و. این‌که / م. ندارد؛ س ۱۴: و. ظروف / م. ظروف؛ س ۱۸: و. بریزد / م. ریزد؛ س ۱۹: و. بدستخط خاص / م. ندارد.

ص ۱۱۵: س ۲: و. در باب برشونوم / م. ندارد؛ س ۷: و. تمام / م. ختم؛ س ۹: و. بروح / م. بر روح؛ س ۹: و. مظلمین / م. مضلین؛ س ۱۹: و. منوچهر شاه مشهور / م. مینوچهر شاه مشهود؛ س ۲۰: و. مازدیسنان / م. مزدیسنان؛ س ۲۱: و. یزدجردی / م. ایزدجردی؛ س ۲۱: و. مطابق با / م. مطابق.

ص ۱۱۶: س ۶: و. دستور / م. و دستور؛ س ۸: و. دیندوست / م. دین و دوست؛ س ۹: و. عنایت / م. عنایات؛ س ۱۰: و. یزدانی / م. ایزدانی؛ س ۱۰: و. بنیان / م. بنیان؛ س ۱۴: و. یزدان / م. ایزدان؛ س ۱۴: و. پذیرفته / م. پذیرفته؛ س ۱۵: و. از برکت دین بهی همکرفه هر دو جهان بهر مند کردیدیم امید که / م. امید؛ س ۱۶: و. مژده / م. مزده؛ س ۲۱: و. نیک / م. و نیک.

ص ۱۱۷: س ۳: و. نبده / م. بنده؛ س ۳: و. هر زمان / م. مرزبان؛ س ۳-۷: م. کل سطرها به خط پهلوی و در جلوی هر یک جای مهر امضاکننده نقش شده است؛ س ۱۰: کل سطر به پازند؛ س ۱۱: کل سطر به پهلوی، و. رستم / م. رستمی؛ س ۱۲-۱۵: کل سطرها به پازند. تا س ۱۵ که دستوران و رهبران دینی جامعه امضا کرده‌اند، از خط پهلوی و اوستا استفاده کرده‌اند و از س ۱۶ به بعد که بهدینان امضا کرده‌اند، متن به فارسی است؛ س ۱۶: و. احقار / م. احقر؛ س ۱۶: و. بنکی / م. بندکی، جای مهر در زیر متن؛ س ۱۷: م. جای مهر در انتهای متن؛ س ۱۸: و. نریمان / م. هودینان ...؛ س ۱۹: و. خاکستر / م. خاکسار؛ س ۲۰: و. بهرام / م. ملامبهرام، در انتها جای مهر؛ س ۲۱: و. ابن / م. بن، در انتها جای مهر؛ س ۲۲: و. فقیر حقیر بهدین / م. بهدین فقیر حقیر، در انتها جای مهر.

ص ۱۱۸: س ۱: و. مخلص / م. مخلص، در انتها جای مهر؛ س ۲: م. در انتها جای مهر.

۳.۵ افزوده‌های دست‌نویس کتاب‌خانه ملی

محب‌المشفاق حضور آن عزیزان سروشیار بندگان.

تمت تمام شد بروز روشن خورشید امرک به ماه فرخنده دی سنه ۱۱۵۱ سال یزدجردی یکهزار و یکصد و پنجاه و یک ختم شد بدستخط فقیر حقیر خاکسار وناه کار بر لطف و کرم حق امیدوار موبد هورمزدیار ولد موبد جاماسپ خورشید هوشنک برای مطالعه خود و فرزندان خود تحریر یافت هرکه مطالعه کند دعای انوشه روانی برین مسکین رساند در شهر صورت نکارش رفت. تم.

۶. نتیجه‌گیری

بر اساس آنچه از تطبیق این دو متن حاصل می‌شود، باید گفت:

۱. به سبب نزدیکی زمان نگارش دست‌نویس‌ها، اختلافات اساسی چندانی در آن‌ها راه نیافته است.

۲. پاره‌ای از اختلافات ناشی از سبک نگارش کاتبان و املائی واژگان است که تقابلی معنایی چندانی ایجاد نمی‌کند: پذیرفت/بذیرفت، الهی/آلهی، جهانست/جهان است، از این/ازین، کوسفند/کوسپند، خانچه/خوانچه، سیم/سیوم، بکزارند/بگذارند، ظروف/ضروف، بر آن/بران، در اینجانب/درینجانب، و ...

۳. پاره‌ای از اختلافات به قرائت‌های متفاوت نام‌ها و مفاهیم تخصصی دیانت زرتشتی برمی‌گردد و شیوه نگارش و قرائت عمومی آن‌ها در دو جامعه زرتشتی ایران و هند را نشان می‌دهد: زراتشت/زرتشت، هروسپ/هروصف، منوچهر/مینوچهر، اورمزد/هورمزد، یاتا/یاتا اهی، هادخت/هادوخت، خشنومین/خشنومن، جددیوداد/وندیداد، فراخ کایود/فراکیود، اشم/اشیم، پادیاو/پادیاب، رفتون/رفیتون، و ...

۴. حروف اضافه، ربط و موصولات، که بیش‌ترین اختلافات را شامل می‌شوند، تأثیر چندانی در معنای متن ندارند.

۵. پاره‌ای از اختلافات به آمدن یا نیامدن واژه یا عبارتی یا گاه بندی در یکی از دست‌نوشته‌ها مربوط است که بیش‌تر ناشی از دست بردن‌های سلیقه‌ای کاتبان در متن یا کوشش‌هایی از سوی مالکان و کاربران برای درک بهتر متن هستند. مهم‌ترین و منظم‌ترین این موارد آوردن «این‌که» و «آن‌که» پس از عنوان پرسش و پاسخ‌ها است که در دست‌نویس کتاب‌خانه ملی اصلاً دیده نمی‌شوند. هم‌چنین از پرسش هجدهم به بعد عنوان پرسش و پاسخ‌ها در این دست‌نویس حذف می‌شود و استقلال آن‌ها با ایجاد فاصله میان هریک نشان داده می‌شود.

۶. گرایش متن چاپی به افعال و نام‌های مفرد است ولی در دست‌نویس مورد بررسی گرایش به صورت جمع آن‌هاست: می‌کنم/می‌کنیم، می‌خواهم/می‌خواهیم، کند/کنند، زن/زنان را، و ...

۷. با این همه، در پاره‌ای موارد اختلافات اساسی است و ممکن است تقابلی معنایی ایجاد کند: ص ۴۱، س ۱۴: هند/دین، بلند/آفرین، در بیت: چه دستور و موبد چه بهدین هند || بیکیک رسانم درود بلند؛ هم‌چنین است: ص ۴۲، س ۴: سر/سیر، س ۶: ساعد/

صاعد؛ ص ۵۰، س ۲۲: کذراند/ کذارند؛ ص ۵۶، س ۵: دهم/ چهارم هفتم نهم دهم؛ ص ۶۰، س ۶: ایران/ بران (البته با توجه به ترجمه انگلیسی متن ممکن است اشتباه تایپی باشد!)؛ ص ۶۲، س ۶: مسیر/ میسر، س ۸: مهسوری/ مهسودی (مه + سودی = سود بزرگ، که در چند جای دیگر متن هم آمده و مصحح محترم درست در نیافته است)؛ ص ۶۷، س ۱۵: نوروژی/ نوزودی؛ ص ۶۹، س ۸: باز/ بازو؛ و ...

۸ آن گونه که از سنجش موارد اختلاف این دست‌نویس و اختلافات دو دست‌نویس R.303 و R.57 برمی‌آید (Vitalone, 1996: 119-134)، دست‌نویس کتاب‌خانه ملی شباهت بیش‌تری با دست‌نویس قدیمی ولی بی‌تاریخ R.303 دارد. همین امر نشان می‌دهد که اصل نسخه‌ای که از ایران به هند برده شده است احتمالاً ترکیبی از این دو نسخه می‌تواند باشد. از این رو، در تصحیح متن روایت ایتھوتر مراجعه به این دست‌نویس و دیگر نسخه‌های نزدیک به اصل امری ضروری است.

منابع

دلوند، حمیدرضا (۱۳۹۱). «بررسی متون فارسی زرتشتی»، پایان‌نامه دکتری فرهنگ و زبان‌های باستانی ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
شهمردان، رشید (۱۳۶۳). *تاریخ زرتشتیان فرزندان زرتشتی*، تهران: فروهر.
نسخه خطی ش ۱۷۶۴۶-۵ کتاب‌خانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

Dhabhar, Bamanji Nasarvanji (1923a). *Descriptive catalogue of some Manuscripts bearing on Zoroastrianism and pertaining to the Different collections in the Mulla Feroze library*, Bombay.

Dhabhar, Bamanji Nasarvanji (1923b). *The K.R. Cama Oriental Institute catalogue*, Bombay.

Hodivala, Shahpurshah Hormasji (1920). *Studies in Parsi History*, Bombay.

katrak, Jamshed Cawaji (1941). *Oriental treasures*, Bombay.

Sarfaraż, khān Bahādur sheikh abil- kādir (1935). *Descriptive catalogue of the Arabic, Persian and Urdu Manuscripts in the library of the university of Bombay*, Bombay.

Vitalone, Mario (1987). *The Persian Revāyats: A Bibliographic reconnaissance*, Napoli.

Vitalone, Mario (1996). *The Persian revāyat "Ithoter" Zoroastrian rituals in the eighteenth century*, Napoli.